

Števanom Vuletićem

Pitanje: Kako ste sada organizovani u firmi?

Odgovor: Društveno preduzeće »Ribnjaci« – Titograd posluje u sastavu Složenog preduzeća Agrokombinat »13 Jul« – Titograd. Zbog činjenice da je više od 10 godina bivši OOUR »Ribnjaci« bio u sastavu Radne organizacije »Agroprodukt« – Titograd, u čijem je sastavu bilo još pet OOUR-a, uglavnom iz primarne poljoprivredne proizvodnje, koji su se nosili s teškim finansijskim problemima, kao uostalom sva poljoprivreda, i za čije su svakogodišnje pokrivanje gubitaka »Ribnjaci« morali izdvajati znatna sredstva iz ostatka dohotka, odmah po donošenju Zakona o preduzećima OOUR »Ribnjaci« izdvojio se u posebno društveno preduzeće, naravno, opet u sastavu Složenog preduzeća.

Ovo je bio pametan potez, jer se i za ovako kratko vrijeme potvrdilo da djelatnost ribarstva ima bolju perspektivu oslobađanja stege od vječitih gubitaka. Sada se lakše diše, novca ima mnogo više, već su urađeni ili se rade projekti za proširenje proizvodnih površina i pogona za dimljenje ribe, a razmišlja se i o kaveznom uzgoju pastrmke.

Pitanje: Kako teče poslovanje s obzirom na teške uslove privređivanja i teškoće sa količinom vode za vaše objekte?

Odgovor: Vode nikada nije dovoljno za pastrmku. Rijeka da teče kroz jedan bazen nije previše. Ni našim ribnjacima nikada nije dovoljno vode, ali zahvaljujući dugogodišnjoj tradiciji, jer ribnjaci postoje od 1958. i 1961. godine, prilagodili smo obim proizvodnje količini vode.

U našim ribnjacima proizvodili smo konzumnu pastrmku, a reprodukcijskog materijala proizvodili smo onoliko koliko je trebalo ribnjacima. Posljednjih smo godina izmijenili strukturu proizvodnje. Na to nas je natjerala dosta skupa proizvodnja konzumne pastrmke i spori obrt kapitala. Trebalo je čekati 10-18 mjeseci da se proizvede i rasproda konzumna riba.

Zbog izuzetnih uslova u kojima se odvija proizvodnja pastrmke u našim ribnjacima »Morača« i »Mareza«, gdje su biološke, fizičke i hemijske osobine vode veoma dobre, a posebno činjenica da se ne pamti da je ikada došlo do najmanjeg pomućenja

vode izvora Mareza, te zbog velike tražnje nasadnog materijala, orijentisali smo se za proizvodnju nasadnog materijala, a tek oko 30% proizvodnih kapaciteta uporebljavamo za proizvodnju konzumne ribe. Količinu koja nedostaje nabavljamo sa strane i time zadovoljavamo potrebe tržišta kontinuirano tokom cijele godine.

Ove smo godine proizveli rekordnu količinu pastrmske mladi oko 3.500.000 komada.

Naša je mlad vrlo tražena, ali ima i razloga za to, jer je zdrav, a i brže raste u drugim ribnjacima, što se dokazalo u nekoliko jugoslovenskih ribnjaka. Nijesmo sigurni da znamo objašnjenje, a treba to odgonetnuti. Možda je u pitanju činjenica da se mlad proizvodi tridesetak godina u zaista dobrim mediteranskim uslovima, da za cijelo to vrijeme vodimo strogu selekciju matičnog materijala i što se znalački koristimo ostalim prednostima kvalitetne vode izvora Mareza odakle se Titograd snabdijeva vodom za piće. Možda te osobine bržeg rasta i u nepovoljnijim uslovima treba tražiti u genima naše pastrmke.

Rekordnu proizvodnju konzumne pastrmke na uzgojnoj površini na oba ribnjaka od 0,6 ha imali smo 1981. godine, kada je proizvedeno 342.000 kg. Sadašnja proizvodnja od stotinjak tona konzumne pastrmke i više od 3.500.000 komada mladi godišnje doprinijeli su veoma uspješnom poslovanju ovog preduzeća. Pastrmska mlad koja je valjana tokom decembra i januara mjeseca, već krajem maja mjeseca dostiže oko 10 cm dužine ili oko 10 grama težine. U mnogim ribnjacima takva je mlad starija od godinu dana. To proizvođači pastrmke znaju, zato bez problema rasprodajemo našu mlad.

Orijentacija na ovakvu strukturu proizvodnje toliko je poboljšala finansijsku situaciju da radimo bez kredita, a to je u sadašnjim uslovima, kada se krediti ne mogu dobiti, veoma značajno.

Zdravstvenom stanju pastrmke poklanjamo maksimalnu pažnju. Izgleda, na žalost, da ni Jugoslavija nije pošteđena opasnih bolesti pastrmke. Ovo nas opominje na veliki oprez. Pokušavamo da po svaku cijenu naša riba ne dođe u dodir sa uzroč-

nicima bolesti, zato redovno vršimo dezinfekciju vozila, opreme, ljudi i svega što može prenijeti zarazu. U tome do sada uspijevamo.

Imamo izvanrednu saradnju sa Veterinarskim fanicima bolesti, zato redovno vršimo dezinfekciju volkultetom u Sarajevu, odnosno sa dr Čankovićem i njegovim asistentima. Sve radimo u dogovoru s njima. Naravno i naše znanje nešto znači.

Pitanje: Ti si veteran u pastrmskoj proizvodnji. Prihvataš li ovu konstataciju i kako je objašnjavaš?

Odgovor: Davno je to bilo kada sam se vezao za ribarstvo. U njemu sam praktično od 1948. godine, kada sam nakon završene gimnazijske polumature u Titogradu upisao Srednju poljoprivrednu školu, Ribarski odsjek, u Zrenjaninu. Bio sam u prvoj generaciji ribarskih tehničara u Jugoslaviji. Ta škola dala je tri ili četiri generacije. Od tada do današnjeg dana mnogo je vode proteklo kroz ribnjake, mnogo se godina naredalo. Poznanstva, a uglavnom više od toga, iz ribarske struke su brojna. Da sam veteran, potvrđuje, na žalost, tužna istina da nije mnogo manje ribarskih radnika iz nauke i prakse koje sam poznao, a koji su umrli, od onih koji su još živi. To je potvrda da jesam i da se osjećam veteranom.

Kao mladi poljoprivredni tehničar (ribarske struke) zaposlio sam se decembra 1952. godine u Sreskom narodnom odboru u Titogradu na mjesto sreskog referenta za ribarstvo. Tada nije bilo školovanih ribarskih stručnjaka, ali nije bilo ni lako doći do radnog mjesta. Radio sam samo mjesec dana, da bi mi nakon toga saopštili da sam primljen greškom, jer je mjesto popunjeno. Čovjek koji je došao na to mjesto, naravno, nije imao veze sa ribarstvom, ali to mu i nije trebalo, jer je imao druge debele veze. Ovo navodim zato što sam, nakon saopštenja da je mjesto popunjeno i da moram prekinuti sa radom, jednom prilikom izrazio negodovanje i da sam zbog toga zamalo dospio na Goli otok. Srećom nisam jer je i tada bilo razumnih ljudi.

Januara 1953. godine zaposlio sam se u tek otvorenoj Stanici za ribarstvo Crne Gore i imao čast da mi prvi rukovodilac, ood kojega sam mnogo naučio, bude poznati ribarski stručnjak dr Đoko Drecun.

U Crnoj Gori tada je bilo, ili su tek izgrađena, pet mrestilišta koja su radila u okviru naše institucije. Naša ekipa od šest entuzijasta zaista je mnogo radila. Posebno je trebalo angažovanja da se za kratko vrijeme mrijesta potočne pastrmke (*Salmo trutta m. fario*) napune ikrom sva mrestilišta. Bez ikakvih kola i samo sa dva bicikla »Puh« i »Štajer« stizali smo do mrestilišta, da matičnu ribu lovimo u rijekama i jezerima, mrijestimo ih i ikru smještamo u mrestilišta. Stizalo se i sva su mrestilišta popunjavana. Iz toga mi je perioda u sjećanju vrijeme kada je dr Drecun bio na specijalizaciji u SAD. Tada sam bio zadužen za mrestilišta. Trebalo je stići: na mrestilišta Crno jezero kod Žabljaka, Biogradsko jezero, Plavsko jezero, Vidrovan kod Matanovića blata, Pljevlja i Titograd – »Morača«.

Napravljen je plan ulova i mrijesta matične ribe. Prvo je trebalo ići na Crno jezero kod Žabljaka. Otišao sam bio, završio posao i, kada sam se trebao vraćati, napadao je tolik snijeg da je saobraćaj bio prekinut. U to vrijeme put je bio zatvoren mjesecima. Morao sam stići i na druga mrestilišta, pa sam se sa tamošnjim apotekarom uputio pješke kroz snijeg i bespuće oko 30 km. do Tare Đurđevića. Temperatura vazduha je bila -20°C. Po dolasku na Taru, naišao je neki kamion sandučar, jer drugoga prevoza nije bilo, i sve do Mojkovca (oko 44 km) bili smo na karoseriji na oko -15°C. Bili smo slabo ubučeni. Taj marš, pošto je bio u miru ne znači ništa, ali, ne daj Bože, da je bio rat, ušao bi u »anale poznatih marševa«.

Velika satisfakcija za sve nas koji smo tada radili u Stanici za ribarstvo jest to što dr Drecun ističe i danas da u svojoj karijeri nije imao većih entuzijasta i vrednijih ljudi. To je bilo doba naše mladosti, a kada je čovjek mlad i uz to voli nešto, onda mu ništa nije teško. Drago bi mi bilo kada bi i sljedeća imena mojih kolega bila registrovana, jer zaista to zaslužuju: dipl. inž. Krsto Stijović, polj. tehničari Gojko Martinović, Tomaš Sekulović i Sveto Ljumović i ribarski majstor pokojni Pero Lopičić. Tomaš i Gojko su danas diplomirani inženjeri.

U Stanici sam radio do kraja 1957. godine.

Kao odličan učenik u Srednjoj poljoprivrednoj školi, mislio sam da ću odmah nastaviti školovanje. Ali nije bilo tako. Nesrećne seljačke radne zadruge nijesu mi doozvolile da studiram ono što sam želio, jer za taj fakultet trebala je saglasnost Sreskog komiteta SK (KPJ). Imao sam pedigre, jer sam iz familije prvoborca, a i sam sam bio član KP od 1949. godine, ali pošto sam bio poljoprivredni tehničar, nisam dobio saglasnost jer trebalo je »školovanih stručnjaka da u zadrugama unapređuju poljoprivredu«. Tako sam nastavio da radim umjesto da učim. Oni koji nijesu bili pod partijskim obavezama bolje su prolazili. Ljut na ovo, nijesam htio da radim u SRZ, već sam čekao da se zaposlim u ribarstvu.

Godine 1957. napustio sam Stanicu za ribarstvo, nadajući se da ću biti bliže nekom univerzitetkom centru, jer se nijesam mirio da ostanem tehničar. Rana ženidba 1952. i dva sina u tri godine braka otežavali su mogućnost daljeg školovanja.

Otišao sam iz Titograda i zaposlio se na pastrmskom ribogojilištu u Brušanima kod Gospića. Mislim da me ljudi znaju kao skromnog čovjeka, ali ovdje moram biti neskroman i reći da su godine mog boravka na ovom ribnjaku bile godine njegovog dobrog rada. Još tada je svaki dan iz Brušana u Zagreb slata konzumna pastrmka, zatim motelu »Dobra« u Dugoj Resi i drugima.

Iz ribogojilišta u Brušanima kompletno je nasaden novorekonstruisani pastrmski ribnjak »Jadro« u Solinu. To danas izgleda normalno, ali za ono vrijeme sa onom transportnom tehnologijom trebalo je proizvesti toliko mladih i dotjerati je živu u Solin. Pokojni Pero Riterman i ja smo u četiri navrata pratili mladh. Neke pošiljke putovale su više od 30 sati

i stizale žive. Takav teret i rizik, jer je tada malo trebalo da se ode iza brave, mogla su da nose samo dva mlada entuzijasta. Pero je bio, čini mi se, prvi upravitelj rekonstruisanog ribogojilišta u Solinu.

U tri godine rada na ribogojilištu u Brušanima nijesam stvorio uslove za vanredno studiranje, jer je Zagreb bio daleko, a i obaveze prema porodici velike. Nijesam se time mirio, već sam zahvaljujući svojem prijatelju i znancu svih ribara Ljubi Vujačiću prešao u Lovno gazdinstvo – Beograd, gdje su mi tadašnji direktor Žika Stefanović i rukovodilac ribarstva dipl. biol. Milutin Raspopović, omogućili da radim u Ribolovnom rezervatu na Vlasinskom jezeru, na ribnjaku koji je lociran na najvećoj nadmorskoj visini u Jugoslaviji, na oko 1230 metara. Ubrzo sam upisao Poljoprivredni fakultet u Skoplju, gdje sam prvi stepen završio i dobio zvanje inženjera agronomije – stočara. Nastavio sam dalje, ali zbog potrebe službe povjeren mi je odgovoran posao da budem rukovodilac tada najvećeg pastrmskog ribnjaka u izgradnji na izvoru Mlave u Žagubici, pa sam stao sa školovanjem.

Prije nego o ovome nešto kažem, želim reći da je rad na Vlasini bio veoma težak i riskantan. Matična riba ohridske pastrmke, koja naseljava Vlasinsko jezero, za mrijest se lovila u jezeru ispod leda. Led debljine 30–70 cm prosijecao se svakodnevno po 1000 do 2000 metara, u prvo vrijeme sjekirama, a kasnije motornim testerama za drva. Mreže stajačice svakodnevno smo postavljali ispod leda. Mnogo je događaja sa Vlasine koji se pamte, ali jedan je nezaboravan. Naime, ja kao upravnik morao sam svakodnevno da ispitam jačinu leda, radi bezbjednosti radnika koji su prokopavali led, jer smo stalno mijenjali lokacije za mreže. Išao sam prije radnika. Dubina vode ispod leda bila je najmanje 10 metara. Idući tako, naiđem iznenada na mjesto gdje je led bio »truo«, jer je na tom mjestu prije punjenja akumulacije bio vjerovatno izvor. Toplija voda je dopirala do leda i topila ga. To se nije moglo primijetiti, jer je na ledu bio snijeg debeo oko 20 cm. Za tren oka sam propao ispod leda. Zahvaljujući samo sreći, a i svojoj snalažljivosti, vratio sam se na otvor na kojemu sam propao i uz pomoć drugog Franje Abramovića, koji je pritrčao, izvukao se. Temperatura vazduha bila je inače -21°C i dok sam izašao iz leda sve se na meni zaledilo i dobio sam bijelu boju odijela.

Nerado sam prešao u Žagubicu, jer sam morao prekinuti studiranje, ali uslijed stečenog povjerenja, nuđeno mi je sve što sam zaželio samo da pređem. Nijesu pomagali moji razlozi da ne idem. Morao sam ipak ići. Na taj posao bio je primljen drugi radnik. Njega, na žalost, nisu htjeli.

Ne izgleda ništa čudno što sam postavljen za upravnika ribnjaka u izgradnji u Žagubici, ali ako se zna da je ribnjak od preko 2 hektara vodene površine, prema projektu, trebalo raditi u sopstvenoj režiji i da sam morao sve sam organizovati (nabavka mehanizacije, šljunka, pijeska, cementa, železa, radne snage, kamenolom običnog i kamena za fasade

kuća) i zbog toga svakodnevno raditi preko 14 sati i organizovati po brigadama oko 300 radnika, onda se može pretstaviti koliki je to teret bio.

Na kraju izgrađen je za samo dvije godine takvog rada pastrmski ribnjak od oko 1,5 hektara vodene površine. Posle završene izgradnje postavljen sam za upravnika ribnjaka i do kraja 1969. godine rukovodio proizvodnim objektom.

U međuvremenu, posle Brionskog plenuma, Lovno gazdinstvo se transformisalo, odvojilo od SUP-a Srbije i ribarstvo se izdvojilo u posebno preduzeće, a Lovstvo pripojeno »Jelenu«. Tada je stvoreno Ribarstvo »Srbija«, a prvi direktor bio je Žika Stefanović. Nakon njega došao je Milutin Raspopović, a 1971. godine ja sam izabran za direktora preduzeća. Tada sam upisao fakultet organizacionih nauka, ali sam stao pri kraju studija.

Ribarstvo »Srbija« bilo je dobro zamišljena privredna organizacija, imala je za ono vrijeme sjajne pastrmske ribnjake Mlava u Žagubici, Sisevac kod Čuprije i Belu Reku kod Nove Varoši, sa 2,7 ha uzgojne površine, za nas se gradio i pastrmski ribnjak »Perućac« kod Bajine Bašte, bio izgrađen šaranski ribnjak u Jovcu kod Svetozareva, a uz to je bilo i 17 prodavnica ribe. Bilo je lijepih rezultata, ali i krize u poslovanju. Velikim trovanjem riba u pastrmskim ribnjacima hranom 1974. godine preduzeće je praktično ostalo gotovo bez prihoda. Niotkuda nije bilo pomoći. Trebalo je bar dvije godine da se poboljša finansijsko stanje. Gotovo svakodnevni pritisak iz opštine Stari grad u Beogradu u vezi s integracijom Ribarskog gazdinstva »Beograd« i Ribarstva »Srbija«, jer smo bili dvije organizacije sa istom djelatnošću u jednoj opštini, a još više teško finansijsko stanje i primetna nervoza kod zaposlenog osoblja, natjerali su me da sa tadašnjim direktorom Ribarskog gazdinstva, sada pokojnim Pavlom Popićem, napravim za jedno veće kompletno dogovor o integraciji. Praktično sve što sam predložio, prihvatio je. Svaki radnik Ribarstva »Srbija« dobio je adekvatno radno mjesto u novoj organizaciji. Ja sam postao zamjenik generalnog direktora.

Za oba kolektiva ovo je bilo srećno rješenje: Za Gazdinstvo »Beograd« jer je dobilo »biser-ribnjake« koji su proizvodili oko 860 tona pastrmke, a za osoblje Ribarstva »Srbija« bili su to bolji uslovi za rad i dokazivanje. I danas sam srećan što se svaki naš radnik maksimalno dokazao i veoma uspješno obavljao svoje poslove.

Sa onim proizvodnim i trgovinskim objektima što je imalo i sa proizvodnim i trgovačkim objektima Ribarstva »Srbija«, Ribarsko gazdinstvo »Beograd« postao je kolos u proizvodnji pastrmke i prometu ribe, gledano sa jugoslovenskog aspekta. Bez obzira na pritisak svih radnika da istrajemo, uz odricanje, i da ne idemo u integraciju, uvjeren sam da smo napravili izuzetno pametan potez.

U Srbiji sam proveo 18 godina, postigao ličnu afirmaciju, ali nostalgija za rodnim krajem bila je sve veća. Tako sam 1978. godine prešao u Agrokombinat »13 Jul« – na mjesto direktora OOUR-a »Ribnjaci« – Titograd. Bio sam do 1983. godine, di-

rektor OOUR-a, a zatim izabran za direktora Radne organizacije »Agroprodukt«, gdje je, pored našeg OOUR-a, bilo još drugih pet. Na tom mjestu sam bio do kraja 1987. godine, kada sam ga samovoljno napustio i vratio se u današnje DP »Ribnjaci« na mjesto rukovodioca proizvodnje, odnosno tehničkog rukovodioca.

Kako je lijepo ne biti direktor, osjetio sam tek sada kada to više nijesam.

Oba sina su ostala u Beogradu, oženila se i vjerovatno će tamo i ostati. Od starijeg za sada imam unuku Marinu, a od mlađega, takođe za sada, dva unuka Marka i Ivana.

Pitanje: Ovo je bio radni dio biografije. Poznat si među ribarima kao veseljak, spreman na šalu, viceve, pjesmu i pisanje u stihu. Iznesi neke za svoju dušu i duhovitost, začini prigodnim stihovima?

Odgovor: Mnogo je događaja i doživljaja bilo za proteklih 38 godina rada i druženja s ribarima Jugoslavije, a i s određenim brojem i van nje. Da mi je ovo pitanje ranije postavljeno, vjerovatno bi i odgovor bio u duhu pitanja, ali vrijeme čini svoje, pomalo se gasi to veselje, sve je manje prilika i potrebe za dosjetkama. Praktično, odavno nema šala u stihu. Promijenila su se vremena. Mnogo drugova – kolega, na račun kojih je bilo šala, pjesama i viceva, nema među živima. Navodim samo neke. To su Rada Ilkin, Srđa Sorajić, Pavle Popić, Matija Pejić, Mato Markanović, Božo Segić, Mihovil Kriško-

vić, Ivica Bačmaj, Ivo Novotni, Mašo Aganović, Slavko Volk, Bato Stijović i drugi. Koju god šalu da evociram, morao bih pominjati njihova imena. Kada se sjetim te plejade divnih ribarskih stručnjaka i direktora, obuzima me tuga.

Rekao bih samo:

»Počivajte drugovi u miru,
prošlo vrijeme veselju i piru«.

Drugačije su se ranije organizovali ribarski sastanci. Jedva smo čekali da se sastanemo. Još teže smo se rastajali. Tada smo bili drugovi, ali onako u pravom smislu. Sada ima i gospode.

Napomena

Kada sam Stevanu Vuletiću predložio da dostavi pitanja za ovu rubriku, upitao je da li je on to zaslužio. Dao sam potvrđan odgovor jer pripada radnicima naše struke koji je gotovo 40 leta proveo u pstrmskoj proizvodnji. Prihvatio je i, pročitavši dobijena pitanja, prokomentarisao: »Sad ću ja to da nakitim«. Eto zaista je »nakitio«. Imao je čime jer je bogata radna biografija poučna i memoarska. Zato smo tekst doneli u celini i u originalu da gramatičkom, tekstualnom ili izražajnom ispravkom ne »pokvarimo« autentičnost izlaganja.

Mr. ILIJA BUNJEVAC

